

Rapport

Utvärderingen av Flamman Safe Space Hoppa Av

November 2021

Center mot våldsbejakande extremism

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning	Sida 3
Om Flamman	Sida 6
Flammans arbetssätt och utformning	Sida 12
Flammans måluppfyllelse	Sida 19
Flammans effektivitet	Sida 23
Slutsatser och rekommendationer	Sida 27

Bilaga 1 Analysram och förändringsteori

Bilaga 2 Resultat från intervjuer med klienter och anhöriga samt samverkansparter

Bilaga 3 Metod och Underlag för beräkning av kostnads-effektivitet

Bilaga 4 Referenser

INLEDNING

INLEDNING

Center mot våldsbejakande extremism (fortsättningsvis CVE) är placerat inom Brottsförebyggande rådet och inrättades i januari 2018. CVE ska utifrån, i huvudsak kriminalpolitiska utgångspunkter, stärka och utveckla det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism. Som en del av uppdraget fördelar CVE bidrag till aktörer som arbetar mot våldsbejakande extremism. Flamman har under 2021 erhållit CVEs verksamhetsstöd för sin verksamhet Safespace Hoppa Av (fortsättningsvis benämner vi verksamheten som Safespace eller Flamman), som stöttar individer som vill lämna våldsbejakande extremistmiljöer, anhöriga till individer som är medlemmar i våldsbejakande extremistmiljöer, samt ge utbildning och information till yrkesverksamma. Flamman är en av tre verksamheter som erhållit bidraget, tillsammans med Exit och Agera Värmland. En tidigare utvärdering har genomförts av Exit då de var den enda verksamheten som beviljades bidrag under 2020. Det är första året som Flamman får bidrag från CVE, varför ingen utvärdering genomförts. CVE har därför gett Ramboll Management Consulting AB (Ramboll) i uppdrag att genomföra en utvärdering av Flamman som ska utgöra underlag för bedömningar av fortsatta utbetalningar av statsbidraget till Flamman framöver.

Rambolls uppdrag

Vår utvärdering av Flamman syftar i huvudsak till att besvara huruvida verksamheten har lyckats nå uppsatta målsättningar, om verksamhetens medel används på ett effektivt sätt, samt om de samhällsekonomiska besparingar som verksamheten förväntas leda till är tillräckliga i förhållande till det verksamhetsstöd som Flamman erhåller årligen. I den mån möjligt ska vi även jämföra Flammans verksamhet med Exit, utifrån tidigare utvärdering.

I tabellen nedan presenteras den analysram som ligger till grund för vår utvärdering och beskriver våra utvärderingsfrågor. En mer utförlig beskrivning finns i bilaga 1.

Utvärderingskriterier	Utvärderingsfrågor
Måluppfyllelse	Hur väl har Flamman lyckats uppnå sina målsättningar?
Effektivitet	Är resultatet av verksamheten tillfredställande i förhållande till kostnaderna?
	Har Flamman använt tilldelade medel som var avsett? Går det att effektivisera verksamheten så att man får samma resultat för mindre pengar?

METOD OCH DATAINSAMLING

Ramboll har använt flera metoder för datainsamling och flera datakällor för att besvara utvärderingsfrågorna. Utvärderingen baseras på intervjuer med personal på Flamman, anhöriga och klienter samt samverkanspartners. I samverkan med personal på Flamman har vi tagit fram en förändringsteori som beskriver förväntade resultat och effekter för verksamheten. Vi har även samlat in tillgänglig statistik för uppföljning av verksamheten och i den mån möjligt dragit slutsatser utifrån underlaget.

Intervjuer har genomförts med:

- 2 klienter
- 1 anhöriga
- 5 personal på Flamman
- 4 samverkanspartner

Vår metod för att uppskatta Flammans kostnadseffektivitet bygger på samma typ av samhällsekonomiska beräkningar som i utvärderingen av Exit. För en närmare beskrivning se denna utvärdering. Vi har dock anpassat underlaget eftersom Flamman har en målgrupp som till viss del skiljer sig från Exits. Vi har i kostnadsberäkningarna utgått från Flammans beskrivningar av sina delmålgrupper och olika scenarier för att uppskatta samhällskostnader som kan tänkas uppstå under 1 år om individen inte fått stöd. Detta beskrivs utförligare i Bilaga 3.

OM FLAMMAN

FLAMMAN RIKTAR SIG TILL TRE MÅLGRUPPER

Flamman är en idéburen förening som har arbetat med antidemokratiska beteenden, radikalisering och våldsbejakande extremism sedan 2001. De har haft avhopparverksamhet för individer i extremistiska rörelser och miljöer sedan 2004. År 2017 omorganiserades verksamheten och kallades därefter för Safespace Hoppa av. Verksamheten riktar sig främst till individer inom religiöst profilerad extremism men även högerextremism och vänsterautonom extremism. Det är denna verksamhet Ramboll fått i uppdrag att utvärdera.

Flamman arbetar med tre målgrupper:

Barn och unga som ligger i riskzonen för radikalisering eller redan har radikaliserats eller anslutit sig till extremistiska miljöer.

Anhöriga till målgruppen ovan.

Yrkesverksamma som möter barn och unga genom bland annat utbildningar och stödinsatser till skola och socialtjänst.

Det yrkesverksamma stödet är inte en del av denna utvärdering. Ramboll vill ändå lyfta stödet som ett viktigt bidrag i arbetet mot att förebygga våldsbejakande extremism.

En mer övergripande bild av Flammans målgrupper, aktiviteter och förväntade utfall, resultat och effekter finns i Bilaga 1 – förändringsteori.

FLAMMANS DELTAGARE KAN DELAS UPP I FYRA OLIKA MÅLGRUPPER

Flamman bedriver klientstöd för barn och unga mellan 13 och 29 år*. Deras deltagare kan delas upp i fyra olika målgrupper:

1. Individer riskzon för radikaliseringsområde som påvisar tidiga antidemokratiska beteenden.
2. Individer som redan radikaliserats (radikala idéer, ideologier, radikala religiösa övertygelser mm, inte nödvändigtvis våldsbejakande)
3. Individer som anslutit sig till, eller sympatiserar med extrema våldsbejakande grupper eller miljöer
4. Återvändare som refereras av socialtjänst, polis, kriminalvård eller andra instanser eller som efter dessa provats rättsligt söker sig till vår verksamhet för stöd.

Fokus på religiöst profilerad extremism och radikaliseringsområde
För en överväldigande majoritet av de som deltar i verksamheten har de radikala åsikterna koppling till religiöst profilerad extremism men Flamman arbetar också med personer som har koppling till våldsbejakande extremism inom vit makt-miljö och den vänsterautonoma rörelsen.

Problematiken stegras från målgrupp 1 till 4
Det finns en tydlig koppling mellan de olika målgrupperna på det sätt att det ofta finns en risk för att en individ ska gå över till en målgrupp med högre allvarlighetsgrad. Den största andelen klienter återfinns inom målgrupp 1 som också innefattar de yngsta individerna. En mer ingående beskrivning av målgrupperna återfinns i bilaga 1 – målgrupper.

*I första hand, men kan ta emot äldre och yngre personer i behov av stöd

MÅLGRUPPENS BEHOV AV STÖD VARIERAR

Stödet intensifieras och utvecklas från målgrupp 1 till 4. I följande avsnitt beskriver vi mer ingående vilket stöd som erbjuds individerna beroende på vilken delmålgrupp de tillhör.

- Individier riskzon för radikaliserings som påvisar tidiga antidemokratiska beteenden.
  - Individerna kommer oftast in via skola och fritidsgårdar. I vissa fall via församlingar, civilsamhället, idrottsklubbar eller Flammans uppsökande arbete i staden.
  - Fångar individerna i ett tidigt skede. Mycket handlar om att vara ett vuxet stöd för individerna, som i många fall varit frånvarande i individens liv.
  - Stödet innefattar främst samtalsstöd som ges av mentorn. Mentorn och individen kan diskutera samhället och mentorn kan utmana individen i tankar, uppfattningar och idéer.
  - Stödet kan också vara praktiskt där mentorn stöttar individen att exempelvis uppta sin skolgång eller söka arbete. Att få dem tillbaka i samhället.
  - Stödet kan också innebära att involvera en förälder mer aktivt i individens liv och skapa förståelse för denne. Flammen kan också kontakta skolan och vara mer delaktig i individens utveckling.
  - Omfattningen av stödet varierar men är ungefär 1-2 timmar i veckan i 1-12 månader. Stödet kan även bestå av digitala samtal. Tiden kan trappas av efter ett tag eller trappas upp om personen återfaller i dessa sammanhang eller beteenden. Efter programperioden kan det vara en träff i månaden.
- Individier som redan radikaliserats (radikala idéer, ideologier, radikala religiösa övertygelser mm, inte nödvändigtvis våldsbejakande)
  - Individerna kommer ofta in via orosanmälningar, socialtjänst eller polis. Men det kan också ske via anhöriga (ofta föräldrar eller anhöriggrupper). Ibland kan religiösa församlingar höra av sig. Flammans uppsökande arbete kan också fånga in målgruppen.
  - Stödet liknar dem som är i riskzonen för radikaliserings men här adresseras radikaliserings mer och mentorn går in på djupet vad som föranlett detta.
  - De kan behöva extra socialt, ideologiskt och psykologiskt stöd.
  - Mycket handlar om att ge individerna evidensbaserad kunskap om ideologin/teologin i syfte att utmana tankar och teologiska/ideologiska övertygelser.
  - En stor del av stödet handlar om att få tillbaka individen i samhället genom att bygga upp individens sociala nätverk. Det kan till exempel vara att få en anhörig eller släkting mer involverad i individen eller försöka få individen att uppta gamla kontakter som de hade innan de hade antidemokratiska åsikter.
  - Omfattningen av stödet varierar men det är ökad intensitet, där stödet kan vara 3-4 timmar i veckan. Vanligtvis pågår stödet i 1-12 månader och ända upp till 24 månader. Efter programperioden kan det vara en träff i månaden.

MÅLGRUPPENS BEHOV AV STÖD VARIERAR

- Individer som anslutit sig till, eller sympatiserar med extrema våldsbejakande miljöer eller grupper
  - Individerna kommer oftast in via socialtjänst och polis men ibland även kriminalvården. Anhöriga hör av sig i större utsträckning då individens problematik är så pass framträdande i hemmet. De kan komma in via Flammans egna nätverk (till exempel religiösa ledare) samt via fältarbeten i Malmö stad.
  - Individerna är i behov av ett gediget avhopparprogram. Det är oftast en lång och intensiv process som kräver samverkan mellan flera aktörer. Individerna har därför också behov av en mentor med expertis och lång erfarenhet.
  - Individen har ofta behov av stöd från både psykiatri och socialtjänst, där Flamman kan stötta individen att få kontakt i båda.
  - Flamman arbetar också med att få anhöriga mer involverade i individen. Detta kan bland annat ske genom gemensamma träffar med individen och den anhörige.
  - En stor del av stödet går ut på att lyssna på individen, ge andra perspektiv och narrativ än dennes redan existerande ideologiska/teologiska tankebanor.
  - Omfattningen på stödet är högintensivt. Det kan handla om sex timmar per träff flera timmar i veckan, så uppskattningsvis rör det sig om 12-20 timmar i veckan. Det intensiva stödet pågår oftast i en tremånadersperiod för att trappas ned, under månad 4-12. Det händer också att det blir mer intensivt i vissa perioder i resterande delen av året. Efter programperiod det vara mindre kontakt, ca 1 träff/månad eller kvartal.
- Återvändare som refereras av socialtjänst, polis, kriminalvård eller andra instanser eller som efter dessa prövats rättsligt söker sig till vår verksamhet för stöd.
  - Individerna kommer oftast in via Flammans egna nätverk eller uppsökande arbete. Vissa kommer in via socialtjänst eller polis. Ibland söker anhöriga stöd, oftast på grund av att de inte vill ha socialtjänstens stöd. Det finns också f.d. avhoppare som kontaktar Flamman för individens räkning.
  - Individerna får i princip samma stöd som om de som anslutit sig eller sympatiserar med extrema våldsbejakande grupper eller miljöer. Skillnaden är att denna målgrupp har gjort en resa till krigsdrabbade länder och har behov av att bearbeta traumat som kommit med det.
  - Individerna har indoktrinerats religiöst och en stor del av stödet går ut på att ge individen en evidensbaserad tolkning av sin religion. Det är viktigt att komma ihåg att målgruppen skiljer sig och vissa har mycket god kunskap om religionen medan andra har mycket lite kunskap. Där är därför också viktigt att bemöta individen på dennes nivå.
  - Omfattningen på stödet är precis samma som för de som anslutit sig eller sympatiserar med extrema våldsbejakande grupper eller miljöer, både vad gäller omfattning och intensitet.

UTVÄRDERING AV FLAMMANS VERKSAMHET

RAMBOLL

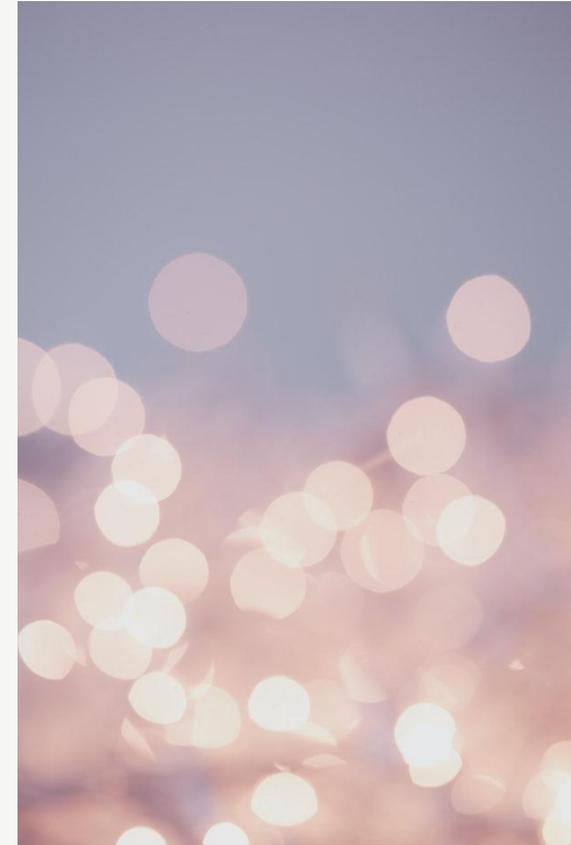
Bright ideas.
Sustainable change.

ÄR FLAMMANS STÖD UTFORMAT FÖR ATT GE
ETT ADEKVAT STÖD TILL MÅLGRUPPEN?

FLAMMANS ARBETSSÄTT OCH UTFORMNING

- Ramboll bedömer att Flammans verksamhet är utformad i linje med forskning om vad som är verksamt för målgruppen. Vi vill framför allt belysa fyra delar av verksamheten.
  - Flammans modell för att förebygga och motverka radikaliserings
  - Flammans klientstöd som innehåller samtal-, socialt- och praktiskt stöd
  - Flammans stöd till anhöriga, som bland annat ger anhöriga verktyg för att bemöta den berörda individen
  - Flammans personal som är "trovärdiga budbärare"
- Följande kapitel bygger på dokumentation av Flammans verksamhet, intervjuer med personal på Flammen och samarbetspartners och en mindre forskningsöversikt på området*.

*För att läsa forskningsöversikten hänvisar vi till vår tidigare utvärdering av Exit (2020).

KLIENTSTÖDET

Flammans modell är utformad för att hitta risk- och skyddsfaktorer i syfte att förebygga och motverka radikaliseringsprocesser.

Flamman arbetar utifrån en psykosocial modell som kallas för FFFSEU (Familj, fritid, förebild, sysselsättning, ekonomi, uppföljning). Modellen är en grund för arbetet och är framtagen utifrån evidens och i nära samarbete med praktiker, experter och forskare. De preciserade områdena i modellen berör psykosociala risk- och skyddsfaktorer för individer i riskzonen för radikaliseringsprocesser eller som redan har radikaliserats eller anslutit sig till extremistiska miljöer. Modellen syftar till att på ett strukturerat sätt hitta risk- och skyddsfaktorer inom respektive område. I intervjuer understryker personal på Flamman att modellen är en utgångspunkt som mentorerna anpassar efter varje individs behov.

Stödet skiljer sig beroende på om arbetet är förebyggande eller syftar till avradikalisering och avhopp. Vi vill förtydliga att avradikalisering är ett omtvistat begrepp. I brist på annat använder vi oss i denna rapport av avradikalisering när vi åsyftar att individen i fråga inte bara hoppar av en extremistisk miljö utan att denne även lämnar ideologiska/religiösa tankar eller föreställningar.

Det är värt att poängtera att syftet med hela modellen är att förebygga och motverka radikaliseringsprocesser. I forskningen görs en tydlig skillnad mellan avhopp och avradikalisering. Avhopp betyder att individen tar avstånd från den extremistiska miljön och avradikalisering betyder att individen även tar avstånd från ideologiska eller teologiska tankar och värderingar. Enligt forskning minskar avradikalisering sannolikheten för individen att återgå till samma eller liknande miljöer trots avhopp (Bubolz and Simi 2015). Skillnaden med Flammans förebyggande insatser är att de arbetar proaktivt med dessa risk- och skyddsfaktorer i syfte att förebygga radikaliseringsprocesser.

Flamman har alltid inledande samtal med varje individ där de kartlägger risk- och skyddsfaktorer samt gör en bedömning över vad individen är i behov av för stöd. Därefter tilldelas individen en mentor som väljs ut baserat på individens behov. Mentorerna på Flamman beskriver i intervjuer att en förutsättning för att kunna undersöka dessa risk- och skyddsfaktorer är att skapa ett förtroende hos individen. Detta byggs upp via samtal där mentorn visar intresse för individen, lyssnar aktivt och ställer uppföljande frågor. I intervjuer med klienter och anhöriga framkommer att mentorerna har ett arbets- och förhållningssätt som skiljer sig från hur individerna blivit bemötta av andra i samhället. Att Flamman är diskreta, respektfulla, lyssnar och låter bli att döma uppfattas som framgångsfaktorer av klienter och anhöriga. Våra intervjuer tyder på att detta förhållningssätt minskar känslan av stigmatisering och gör att individen blir tryggare i samtalet vilket skapar förutsättningar för konstruktiv dialog och relationsbyggande.

Modellen ligger till grund för att mentorerna ska ta fram en handlingsplan för individen. Syftet med handlingsplanen är att hitta och stärka skyddsfaktorer samt minska riskfaktorer, i syfte att förebygga och motverka radikaliseringsprocesser. Utifrån handlingsplanen utformar mentorn, i samråd med individen, tydliga målsättningar och vägledning för hur dessa ska uppnås. Mentorerna beskriver i intervjuer vikten av att individen äger sin egen process, varför det är särskilt viktigt att processen är tydlig, transparent och accepterad av individen. Handlingsplanen är något som mentorn och individen återkommer till löpande, för att följa upp individens utveckling. Individer beskriver i intervjuer att handlingsplanen med mindre delmål gör det enklare att förändras och att det inte känns så oöverkomligt. Intervjuerna med klienter och anhöriga tyder också på att det är möjligt att få ett anpassat stöd efter vad individen själv behöver och att stödet kan förändras i karaktär allt eftersom individen utvecklas.

KLIENTSTÖDET

Flammans verksamhet är utformad från vad forskning på området visat vara verksamt för individer inom våldsbejakande extremism. Det är framför allt tre olika typer av insatser som Flamman erbjuder: samtalsstöd, praktiskt stöd och socialt stöd. I följande avsnitt redogör vi för vilka dessa är och varför de är viktiga.

Flamman erbjuder samtalsstöd, som är utformat efter individens problematik. Det finns möjlighet att få teologiska stödsamtal från en religiöst profilerad expert. Det går att få identitetsstärkande samtal, KBTI-terapi och motiverande samtal (MI). Därtill finns det möjlighet att delta i individuella/gruppsamtal om exempelvis demokrati, världsbild och konflikthantering. Genom samtalsstödet arbetar Flamman med både avhopp och avradikalisering. Samtalsstödet går ut på att utmana individernas tankesätt och världsbild samt stötta dem i att se sig själva som en del av samhället.

Mentorerna ger också individerna ett löpande samtalsstöd både via telefon och vid fysiska möten. I intervjuer med såväl anhöriga och klienter som medarbetare understryks vikten av att klienten ska kunna kontakta sin mentor på obekväma arbetstider. Detta beror på att individerna ibland kan ha behov av akut stöd, om de exempelvis lider av psykisk ohälsa.

Flamman erbjuder även individerna praktiskt stöd. Detta är bland annat verktyg och stöd i att hantera sin ekonomi samt möjlighet att delta i ett traineeprogram. Mentorerna kan också stötta med att skriva CV och personligt brev och söka utbildningar etc. Enligt forskning kan praktiska faktorer såsom arbete eller utbildning dels förenkla för en individ som vill lämna en extrem miljö, dels möjliggöra en lättare återgång i övriga samhället för en individ som hoppat av en extremistisk miljö (Carlsson 2016).

Flamman ger också ett socialt stöd dels via mentorn, dels via anhöriga. Mentorn spenderar tid tillsammans med individen och kan uppmuntra till deltagande i olika typer av fritidsverksamhet. Samtidigt erbjuder Flamman anhörigstöd. Anhörigstödet syftar dels till att stärka den anhöriga, dels till att skapa en bättre relation mellan den anhörige och den berörda individen. Det sistnämnda stödet ger den anhörige verktyg i bemötande, till exempel att inte konfrontera individen utan verka för att bevara en god relation. I anhörigstödet uppmuntras även den anhörige till att göra saker tillsammans med individen.

ANHÖRIGSTÖDET

Flammans anhörigstöd kan förebygga radikalisering eller inträde i en extremistisk miljö och skapa förutsättningar för permanenta avhopp.

I Flammen får anhöriga stöd i icke-konfrontativt bemötande, i syfte att kunna bevara en god relation med den berörda individen. Forskning visar att konfrontation av värderingar, tankar eller val i ett tidigt skede kan leda till att, en person som är på väg att radikaliseras eller har radikaliserats, tar steget att gå med i en extremistisk rörelse eller tar avstånd från närstående och fördjupar sig än mer i en extremistisk rörelse som denne redan är delaktig i (Carlsson 2016; Mattsson & Johansson 2020; Barrelle 2015).

Anhörigstödet kan även bidra till avhopp från extremistiska miljöer. I forskningen beskrivs sociala faktorer som är förankrade i individens relation till omvärlden, såsom vänner, släkt, partner vara en dragkraft för att lämna en extremistisk miljö. Sociala faktorer beskrivs i forskningen som avgörande för ett varaktigt utträde. Om avhoppare inte känner social tillhörighet utanför den extremistiska miljön är det vanligare att denne faller tillbaka (Carlsson 2019).

Anhörigstödet syftar även till att öka den enskilde individens mående och enligt våra intervjuer kan den anhörige få kontinuerlig uppdatering om hur det går för den berörda individen vilket minskar oron och påverkar interaktionen. Våra intervjuer med klienter och anhöriga tyder på också att stödet har en positiv inverkan på relationen dem emellan.

FLAMMANS PERSONAL

Flamman har personal som inger förtroende hos individerna.

Varje individ tilldelas en mentor. Mentorerna har olika bakgrund men de flesta har antingen lång erfarenhet i fältet eller har själva växt upp i ett liknande område som individerna i behov av stöd kommer ifrån. Mentorerna har också särskild kompetens inom antidemokratiska beteenden, radikalisering och våldsbejakande extremism. I intervju med personal på Flamman beskrivs detta som en framgångsfaktor. Mentorernas kompetens skapar förutsättningar för att de ska kunna göra korrekta bedömningar över individernas risk- och skyddsfaktorer för att kunna erbjuda relevanta stödinsatser. Mentorernas bakgrund möjliggör även att individerna kan känna tilltro för mentorn samt att mentorn kan röra sig i de områden som individerna vanligtvis befinner sig i, utan att skapa konflikter.

Flamman har mentorer med olika bakgrund och kunskap inom olika typer av extremism. Detta i syfte att kunna matcha behoven hos de individer som ingår i verksamheten. Individer som deltar i Flammans verksamhet beskriver i intervjuer att identifikationen är viktig, till exempel att mentorn är muslim men också en del av det svenska samhället. Mentorerna kan därmed verka som alternativa positiva förebilder för individerna. Även kön kan vara viktigt för att klienten ska kunna identifiera sig med mentorn.

Det är inte sällan som individer i Flammans verksamhet också tar del av annat typ av stöd från andra aktörer. Mentorerna kan då, givet att individen vill, följa med som ett stöd på till exempel möten med socialtjänsten. Detta skapar trygghet enligt våra intervjuer med klienter och anhöriga.

Om det gäller religiöst profilerad extremism har Flamman även möjlighet att erbjuda samtal med religiösa experter. Denna typ av positiva förebilder, som kan förmedla ett inkluderande budskap och utmana extremistisk retorik, beskrivs i tidigare studier vara särskilt viktiga för unga muslimer (Abbas et al, 2012; Certa, 2016).

LIKHETER OCH SKILLNADER I FLAMMANS OCH EXITS VERKSAMHET

Flamman och Exit har olika målgrupper.

Det finns stora skillnader i Exit och Flammans målgrupper. Dels vad gäller vilken typ av extremism de främst riktar sig till, dels vilket stadiet av radikaliserings som målgrupperna befinner sig i.

Både Exit och Flamman arbetar mot all typ av våldsbejakande extremism, men båda har en särskild inriktning som skiljer sig åt. Exit är specialiserade på högerextremism samtidigt som Flamman har sin expertis inom religiöst profilerad extremism med fokus på islamism. Detta speglas tydligt i deras målgrupper, där majoriteten av Exits klienter (2020) befann sig i högerextrema miljöer och majoriteten av Flammans klienter (2021) återfinns inom islamistisk extremism.

En annan stor skillnad är att Exit, inom ramen för stödet från CVE, enbart arbetar med individer som vill hoppa av en extremistisk miljö. Samtidigt som Flamman, inom ramen för stödet, även arbetar förebyggande med individer i riskzonen för radikaliserings dels genom uppsökande verksamhet, dels genom tidiga och förebyggande insatser för unga i riskzonen för radikaliserings.

Flamman och Exit har personal som inger förtroende hos individerna. Både forskning och vår tidigare utvärdering av Exit visar vikten av att personal i avhopparverksamheter är förtroendeingivande. Både Exit och Flamman har personal med egen erfarenhet inom extremistiska miljöer. Exit har mentorer med egen erfarenhet inom vit makt-miljö, vilket visat sig vara verksamt för att stötta avhoppare inom våldbejakande högerextremism. Flamman har också personal med egen erfarenhet av extremism. Både verksamheterna fokuserar dock främst på mentorer som kan verka som alternativa positiva förebilder och Flamman har möjlighet att koppla på experter exempelvis inom religion.

Flamman och Exit arbetar båda för avradikalisering.

Flamman och Exits avhopparverksamhet är snarlika. De arbetar båda med att hitta risk- och skyddsfaktorer hos de individer som ingår i verksamheten. Arbetssättet för båda verksamheterna är i mångt och mycket densamma – att bidra till avradikalisering. Hur pass uttalad denna målsättning är gentemot deltagande individer skiljer sig dock åt. I Exit finns ett tydligt uttalat mål om avradikalisering som varje individ i verksamheten känner till. Detta beror främst på att individerna i Exits verksamhet sökt sig dit för att de vill hoppa av. I Flamman behöver denna målsättning inte var lika uttalad, särskilt om det berör en individ i riskzonen för radikaliserings. Detta kan förklaras av att Flammans förebyggande arbete kräver en mer förutsättningslöst förhållningssätt för att individerna ska vilja delta, då de kanske själva inte känner till sin problematik eller själva uttalat att de vill förändra sina tankesätt eller livsstil.

HAR PROJEKTET UPPNÅTT SINA
MÅLSÄTTNINGAR?

MÅLUPPFYLLELSE

Vi bedömer att Flamman har god måluppfyllelse. Flamman uppfyller samtliga mål uppsatta för verksamheten. Flammans har som övergripande målsättning att främja avhopp från alla typer av våldsbejakande extrema miljöer, med särskilt fokus på religiöst profilerad extremism, högerextremism och vänsterautonoma rörelser.

Vi utvärderar måluppfyllelse utifrån tillgänglig data – intervjuer med klienter och anhöriga, intervjuer med personal på Flamman, relevant forskning på området, tidigare utvärdering av avhopparverksamheten Exit.

Vi har endast kunnat intervjua ett fåtal klienter och anhöriga varför vi har svårt att bedöma hur verksamt stödet är utifrån ett individperspektiv. Anledningen till detta är att både klienter och anhöriga har varit tveksamma till att ställa upp på intervjuer på grund av att problematiken är förknippad med stort stigma. Mycket av våra bedömningar bygger på huruvida arbetssättet ligger i linje med forskning samt tidigare utvärdering av Fryshusets verksamhet Exit, där vi genomförde fler intervjuer. Sammantaget tyder både intervjuer med Flammans personal och samverkansparter på att stödet har tydliga verksamma mekanismer för att bidra till samhällsintegrering.

Tabellen till höger ger en övergripande bild av verksamhetens måluppfyllelse. I följande avsnitt ger vi en mer utförlig beskrivning över hur Flamman arbetat för att nå uppsatta mål.

Mål för Flamman	Bedömning	Beskrivning
<ul style="list-style-type: none"> • Ökad förståelse av sig själv, religionen och sitt eget sammanhang i samhället • Förbättrad hälsa och välmående • Stärkt identitet 		<u>Målet bedöms vara uppfyllt.</u> Flamman erbjuder varje individ, utifrån dennes risk- och skyddsfaktorer, specifika insatser för att stärka denne. Insatserna är ofta en kombination av samtalsstöd samt löpande råd och stöd från mentorn. Det finns även utbildningar, workshops och samtalsserier med syfte att öka förståelsen av sig själv, religionen och sitt eget sammanhang i samhället.
Stärkta relationer med familj och förutsättningar för hälsosam familjebildning		<u>Målet bedöms vara uppfyllt.</u> Flamman uppmuntrar individen att ta upp kontakten med anhöriga som de kanske förlorat under den senaste perioden. Flammans anhängstöd och framför allt arbetet med bemötande bidrar också till en stärkt relation mellan individen och dennes anhörig. Därtill erbjuder Flamman gemensamt stöd till individen och dennes anhörig vilket ytterligare kan stärka gemenskapen dem emellan.
Individen integreras i samhället, får förutsättningar för samhällsdeltagande och minskad risk att hamna i utanförskap		<u>Målet bedöms vara uppfyllt.</u> Flammans samtalsstöd och praktiska stöd bidrar till samhällsdeltagande och minskar risken för utanförskap. Samtalsstödet arbetar för att stärka individens självkänsla, verka demokratifrämjande samt utmana ideologiska eller religiösa tankar eller övertygelser. Detta bidrar till att individen bättre kan se sig själv som en del av samhället. Flamman praktiska stöd, såsom stöd i att söka utbildningar/arbete, skapar också förutsättningar för samhällsdeltagande och minskar därmed risken för att hamna i utanförskap.
Proaktivt motverkande och förebyggande av radikalisering		<u>Målet bedöms vara uppfyllt.</u> Flamman arbetar proaktivt med att fånga upp barn och unga i riskzonen för radikalisering och våldsbejakande extremism. De arbetar själva uppsökande i fält och online samt refereras individer genom nätverk och samverkan med bland annat skolor och kommunen.

MÅLUPPFYLLELSE

Flamman arbetar proaktivt motverkande och förebyggande av radikaliseringsarbete

Vi bedömer att Flammans verksamhet arbetar proaktivt, motverkande och förebyggande av radikaliseringsarbete. Vår bedömning bygger på genomgång av Flammans arbetssätt, forskning på området och intervjuer med personal, klienter och anhöriga i verksamheten.

Flamman arbetar proaktivt med att fånga upp barn och unga i riskzonen för radikaliseringsarbete och våldsbejakande extremism. De arbetar själva uppsökande i fält och online samt refereras individer genom nätverk och samverkan med bland annat skolor och kommunen. Detta skapar möjlighet för Flamman att ge tidiga stödinsatser för att motverka och förebygga radikaliseringsarbete. Mentorerna arbetar utifrån risk- och skyddsfaktorer för radikaliseringsarbete och våldsbejakande extremism. Genom att tidigt fånga upp dessa risk- och skyddsfaktorer kan Flamman motverka och förebygga radikaliseringsarbete. Berörda individer uttrycker i intervju att få hjälp direkt minskar risken för att falla tillbaka.

Anhörigstödet är, som tidigare nämnts, ytterligare motverkande och förebyggande. Tack vare anhörigstödet kan den berörda personen och den anhörige få en stärkt relation. Forskning visar på att sociala relationer är en anledning att inte radikaliseras, en dragkraft för att gå ur en extremistisk miljö samt förutsättningar för ett långsiktigt avhopp (Carlsson 2019).

Flamman arbetar för att stärka individernas identitet, förbättra hälsa och välmående samt öka förståelsen av sig själv, religionen och sitt eget sammanhang i samhället

Vi bedömer att Flamman har mycket goda förutsättningar för att uppnå målen utifrån arbetssätt och vad som framkommer i intervjuer med medarbetare, samverkanspartner och de få målgruppsintervjuer vi genomfört.

Flamman arbetar med att stärka samtliga individer utifrån deras situation. Man kan säga att identitet, hälsa och välmående samt förståelsen för sig själv, religion och sitt eget sammanhang i samhället hänger ihop. Utifrån vilka risk- och skyddsfaktorer som individen har, erbjuder Flamman specifika insatser för att stärka individen. De insatser Flamman erbjuder är ofta en kombination av samtalsstöd* och löpande råd och stöd från mentorn. Det finns även inslag av utbildningar, workshops och samtalsserier för att bidra till ökad förståelse av sig själv, religionen och sitt eget sammanhang i samhället.

En individ beskriver att samtalen med dennes mentor gått från att prata om enkla saker först och sen svårare allt eftersom. Vidare beskriver individen att detta hjälpt hen att uttrycka känslor och behov. Vidare beskriver individen att Flammans workshoppar och öppna diskussioner om samhället och demokrati ger förståelse för hur man kan påverka. Upplägget är lätt att ta till sig eftersom det inte är så mycket att läsa.

En annan framgångsfaktor som framkommit i intervju med en individ är kontinuiteten i verksamheten. Att stödet är långsiktigt och att individen får träffa sin mentor löpande beskrivs vara en trygghet för individen.

*Det kan vara motiverande samtal, KBT-terapi. Samtal med en religiös expert eller identitets-stärkande stödsamtal.

MÅLUPPFYLLELSE

Individen integreras i samhället, får förutsättningar för samhällsdeltagande och minskad risk att hamna i utanförskap. Vi bedömer att Flammans verksamhet arbetar för att öka samhällsdeltagandet bland individerna och därmed minskar risken för att hamna i utanförskap. Vår bedömning bygger på genomgång av Flammans arbetssätt, forskning på området och intervjuer med personal, klienter och anhöriga i verksamheten.

Det finns framför allt två delar i Flammans arbetssätt som bidrar till att individen integreras i samhället. Den ena delen är det samtalsstöd som individer erbjuds. Samtalen kan dels syfta till att öka individens självkänsla, dels fokusera på demokratifrämjande och utmaning av ideologiska eller religiösa tankar eller övertygelse. Detta bidrar till att individen bättre kan se sig själv som en del av samhället. Intervjuer med klienter och anhöriga visar att det finns en tydlig koppling mellan stödet och samhällsintegreringen i och med att Flammans personal genom sitt arbetssätt visar på andra vägar än den dom individen hittills varit inställd på. De skapar också förutsättningar att ta sig dit genom anpassa stödet efter var individen står. En tydlig indikation på samhällsintegrering är att klienter uttrycker en vilja att också hjälpa andra i framtiden.

Den andra delen i Flammans arbetssätt är praktiskt stöd. Flammen kan till exempel stötta individer med mer praktiska saker, såsom att söka utbildningar/trainee-tjänst/arbete. Detta skapar förutsättningar för samhällsdeltagande och minskar därmed risken för att hamna i utanförskap. Intervjuer med klienter och anhöriga tyder på att det ekonomiska kan vara ett hinder för att komma ut i samhället. Därför är det särskilt bra att individer i Flammans verksamhet också kan delta i aktiviteter med sin mentor utan att det innebär en kostnad för klienten.

Flammen arbetar för att stärka relationer med familj och skapa förutsättningar för hälsosam familjebildning. Vi bedömer att Flammen arbetar för att stärka relationer med familj och skapa förutsättningar för hälsosam familjebildning. Vår bedömning bygger på genomgång av Flammans arbetssätt, forskning på området och intervjuer med personal, klienter och anhöriga i verksamheten.

Flammen arbetar såväl med den berörda individen som med dennes anhörig/anhöriga för att stärka relationer med familj och förutsättningar för en hälsosam familjebildning. I intervjuer beskriver mentorer att de uppmuntrar individen att ta upp eller utöka kontakten med anhöriga som de känner förtroende för, men som de kanske tappat under senaste perioden. Det kan exempelvis vara en nära vän, en släkting eller annan anhörig. Genom anhörigstödet kan den berörda individen och den anhörige också få en starkt relation, framför allt genom Flammans stöd i hur den anhörige kan bemöta den berörda individen. I Rambolls utvärdering av Exit beskrev såväl klienter som anhöriga att anhörigstödet förbättrat deras relation genom att de fått ökad förståelse för varandra och har lättare att uttrycka sina känslor.

Flammen erbjuder också gemensamma aktiviteter för klienter och anhöriga. Det kan exempelvis vara en del av Flammans stödpaket, såsom workshops och utbildningar, men det kan också vara att mentorn, individen och dennes anhörige gör olika aktiviteter tillsammans. I intervjuer med mentorer beskrivs tiden tillsammans kunna bidra dels till att den anhörige får ökad förståelse för individens situation, dels att relationen mellan individen och den anhörige stärks.

ÄR STÖDET KOSTNADSEFFEKTIVT?

KOSTNADSEFFEKTIVITET

Ramboll bedömer att Flammans verksamhet är kostnadseffektiv. Givet hur verksamheten ser ut idag stöttar Flamman tillräckligt antal personer givet stödet som erhålls från CVE.

Samhällskostnaden per individ är cirka 638 500 kr
Den genomsnittliga samhällsekonomiska alternativkostnaden för en individ i Flammans verksamhet varierar mellan ca 132 000 kr och 1 113 000 kr per individ och år beroende på vilket scenario vi använder för att beräkna kostnader (se bilaga för beskrivning av scenarier). Om vi antar att de olika scenarierna är lika vanliga blir genomsnittet 638 500 kr (motsvarande siffra för Exit var 500 000 kr år 2020).

Målgrupperna i Flammans och Exits verksamheter är inte helt jämförbara eftersom Flamman i större utsträckning riktar sig till barn och ungdomar samt islamistisk extremism. Vi har i Flammans beräkningar inkluderat terrorattentat i vissa scenarier – något vi inte tagit hänsyn till i utvärderingen av Exit eftersom det uppfattades som mindre troligt för deras målgrupp. Detta är en bidragande orsak till att kostnaderna blir högre i Flammans utvärdering. Samtidigt har Flamman stor potential att skapa ännu större samhällsbesparingar än Exit på längre sikt eftersom de arbetar mer förebyggande.

Flamman måste stötta i snitt minst 3 individer per år
Detta innebär att stödet är kostnadseffektivt om cirka 3 personer avradikaliseras per år (motsvarande siffra för Exit var 8 personer) eller 2 till 14 personer beroende på scenario. Dessa siffror bygger på uppskattning av minsta andelen fall där stödet ger resultat som Flammans personal gjort (65-90 % beroende på målgrupp). Flamman har i snitt cirka 40 klienter per år varav de flesta får stöd under cirka 1 år även om kontakten ofta kan fortsätta längre än så. Exits verksamhet stöttar cirka 19 klienter per år men stödet fortgår ofta längre än 1 år. En stor skillnad mellan utvärderingarna av Flammans och Exits verksamheter är att andelen "lyckade stödinsatser" tydligare syftar på fall där man också uppnått förändrade attityder och beteendemönster i Flamman medan Exit fokuserar på själva avhoppet som utfall.

Flammans verksamhet bygger till stor del på ideella resurser
Att Flamman behöver stötta färre antal personer än Exit beror på att bidraget de får av CVE är betydligt lägre (1,8 jämfört med 4 miljoner). Samtidigt investerar Flamman också stora ideella resurser i sin verksamhet medan arbetsinsatserna i Exits verksamhet alltid är avlönade. Flamman dokumenterar dock inte hur mycket ideella resurser som läggs ned och vi har därför inte kunnat ta hänsyn till dessa resurser i våra beräkningar. Detta gör att våra beräkningar inte ger en fullständig bild över hur mycket resurser som faktiskt läggs ned i verksamheten. Stödet från CVE läggs främst på deltidstjänster för 4-5 personer och i viss utsträckning på lokalkostnader och att arvodera experter inom extremism och radikalisering.

SAMHÄLLSEKONOMISKA KOSTNADER UNDER 1 ÅR

TOTALT OCH PER INDIVID VID OLIKA SCENARION OCH ANTAGANDEN

Totala samhällskostnader under 1 år jämfört med bidrag från CVE vid olika antaganden och scenarier

Antagande:

Alla stödinsatser "lyckas"

De flesta stödinsatserna "lyckas"

Scenario:	Målgrupp:	Totala kostnader för samhället	Minsta antal klienter per år	Totala kostnader för samhället	Minsta antal klienter per år
Låg kostnad		7 672 531 kr	9,64	5 411 145 kr	13,67
Ganska hög kostnad		40 111 806 kr	1,84	27 498 674 kr	2,69
Mycket hög kostnad		63 152 231 kr	1,17	45 631 027 kr	1,62

Samhällskostnader under 1 år per individ och scenario

Scenario:	Målgrupp:	Riskzon för radikalisering (N=20)	Radikaliserade (N=12)	Sympatiserar eller har anslutit sig (N=8)	Återvändare (N=1)	Viktat genomsnitt	Viktat genomsnitt exkl återvändare
Låg kostnad		50 000 kr	290 000 kr	392 560 kr	52 051 kr	187 135 kr	190 512 kr
Ganska hög kostnad		104 000 kr	1 510 000 kr	2 154 039 kr	2 679 492 kr	978 337 kr	935 808 kr
Mycket hög kostnad		698 950 kr	1 812 211 kr	2 679 492 kr	5 990 767 kr	1 540 298 kr	1 429 037 kr

SAMHÄLLSEKONOMISKA KOSTNADER PER MÅLGRUPP

VIKTAT EFTER UPPSKATTAD BEHANDLINGSEFFEKT

Antagande: De flesta stödinsatser "lyckas"

Scenario:	Målgrupp:	Riskzon för radikalisering (N=20)	Radikaliserade (N=12)	Sympatiserar eller har anslutit sig (N=8)	Återvändare (N=1)	Summa
Låg kostnad		900 000 kr	2 436 000 kr	2 041 312 kr	33 833 kr	5 411 145 kr
Ganska hög kostnad		1 872 000 kr	12 684 000 kr	11 201 004 kr	1 741 670 kr	27 498 674 kr
Mycket hög kostnad		12 581 100 kr	15 222 572 kr	13 933 356 kr	3 893 998 kr	45 631 027 kr
Uppskattad effekt (andel där behandling lyckats efter 1 år)		90 %	70 %	65 %	65 %	

Antagande: Alla stödinsatser "lyckas"

Scenario:	Målgrupp:	Riskzon för radikalisering (N=20)	Radikaliserade (N=12)	Sympatiserar eller har anslutit sig (N=8)	Återvändare (N=1)	Summa
Låg kostnad		1 000 000 kr	3 480 000 kr	3 140 480 kr	52 051 kr	7 672 531 kr
Ganska hög kostnad		2 080 000 kr	18 120 000 kr	17 232 314 kr	2 679 492 kr	40 111 806 kr
Mycket hög kostnad		13 979 000 kr	21 746 532 kr	21 435 933 kr	5 990 767 kr	63 152 231 kr
Uppskattad effekt (andel där behandling lyckats efter 1 år)		100 %	100 %	100 %	100 %	

SLUTSATSER OCH REKOMMENDATIONER

SLUTSATSER OCH REKOMMENDATIONER

Flammans arbetssätt ligger i linje med vad, som enligt forskningen, är verksamt för att stötta individer mot radikaliserings och våldsbejakande extremism

Vi bedömer att Flammans arbetssätt ligger väl i linje med vad som, enligt forskningen, är verksamt för att förebygga ett inträde eller få individer att avradikaliseras.

- Flammans modell är en förutsättning för att stötta individer mot radikaliserings och våldsbejakande extremism. Modellen är evidensbaserad och framtagen i nära samarbete med forskare, yrkesverksamma och experter på området. Modellen är utformad så att varje individs risk- och skyddsfaktorer kartläggs och insatser, som syftar till att stärka skyddsfaktorer och minimera riskfaktorer, genomförs. Flammen erbjuder, beroende på varje individs behov, praktiskt-, socialt- och samtalsstöd. Stödet är oftast en kombination av dessa tre, vilket i forskningen visat sig vara extra verksamt för individer i riskzonen eller som redan har radikaliserats.

- Flammans personal en framgångsfaktor för att stötta individer mot radikaliserings och våldsbejakande extremism. Flammen har ett flertal mentorer med kunskap om de våldsbejakande extremistiska miljöerna. Mentorerna har lång erfarenhet inom sakområdet och förmåga att bemöta antidemokratiska uttryck och extremism. Flammen har också sakkunniga inom religion och ideologi, såsom religiösa experter. Flammans personal kan beskrivas som vad forskare på området kallar för "trovärdiga budbärare", vilket innebär att individerna kan känna tillhörighet och knyta an till personen.
- Flammans anhängarstöd kan förebygga radikaliserings eller inträde i en extremistisk miljö och skapa förutsättningar för permanenta avhopp. Anhängar får metoder och verktyg för att bemöta den berörda individen som dels verkar i ett förebyggande syfte att en individ inte ska radikaliserats, dels bidrar till permanenta avhopp från extremistiska miljöer.

SLUTSATSER OCH REKOMMENDATIONER

Flamman har mycket god måluppfyllelse

Flamman uppfyller samtliga mål för verksamheten. Vi bedömer att:

- Flamman arbetar proaktivt, motverkande och förebyggande av radikaliserings. Flamman arbetar för att stötta individer i riskzonen för radikaliserings dels genom egen uppsökande verksamhet, dels genom samarbete med föreningar, skola, nätverk etc. Genom att tidigt fånga upp individer i riskzonen i tidig ålder kan Flamman motverka och förebygga radikaliserings.
- Flamman arbetar för att stärka individernas identitet, förbättra hälsa och välmående samt öka förståelsen av sig själv, religionen och sitt eget sammanhang i samhället. Flamman erbjuder såväl samtalsstöd som specifika utbildningar/workshops för att stärka individen inom de specifika områdena. Samtalsstödet ges ofta av mentorn men det finns också möjlighet att koppla på experter inom särskilda områden vid behov.
- Flamman stöttar individen att integreras i samhället, skapar förutsättningar för samhällsdeltagande och avradikaliserings samt minskar risken att hamna i utanförskap. Flamman ger såväl samtalsstöd som praktiskt stöd. Samtalsstödet syftar till att stärka individen och få denne att känna sig som en del av samhället. Det kan också omfatta teologiska och ideologiska samtal med fokus på att särskilja religion och politik samt säkerställa faktamässig kunskap om religionen med syfte att bidra till avradikaliserings. Det praktiska stödet, såsom stöd i att söka utbildning/arbete, skapar förutsättningar för samhällsdeltagande och därmed minskar risken för utanförskap.

- Flamman arbetar för att stärka relationer med familj och skapa förutsättningar för hälsosam familjebildning. Flamman arbetar med att dels uppmuntra individen till att ta upp gamla kontakter som denne kan ha förlorat under senaste perioden, dels stötta anhöriga i bland annat bemötande för att stärka relationen med den berörda individen, dels ge gemensamma stödinsatser till individen och dennes anhörig eller uppmuntra dem till att umgås mer på fritiden.

Stödet är kostnadseffektivt

Flammans verksamhet stöttar cirka 40 klienter per år vilket ger samhällsbesparings på minst 5 miljoner kronor per år, men troligtvis mycket mer.

För att bli kostnadseffektivt utifrån bidraget från CVE räcker det att Flamman stöttar cirka 14 klienter per år utifrån de scenarion med lägsta kostnader. Att förebygga och förhindra om det så bara skulle röra sig om ett enda terrorattentat skulle dock innebära att Flammans verksamhet besparar samhället otroligt stora summor som vi inte har kunnat beräkna inom ramen för den här utvärderingen.

SLUTSATSER OCH REKOMMENDATIONER

Flamman har god uppföljning av verksamheten, men det finns utrymme för utveckling

Vi bedömer att den uppföljning som Flamman gör av verksamheten i dagsläget är mycket god, men vi ser att det finns möjlighet att utveckla uppföljningen ytterligare.

I dagsläget följer Flamman upp följande:

- Karaktäristika på de individer som får stöd av verksamheten, t ex kön, ålder, om de erhåller annat typ av stöd från annan aktör etc.
- Vilka aktiviteter individerna tar del av
- Omfattningen och intensiteten på stödet, dvs. när de skrevs in respektive ut och hur mycket stöd de får
- Stegförflyttningen individerna i verksamheten tar mot avradikalisering

Där vi ser att verksamheten saknar data är framför allt i tidrapporteringen. Mentorena rapporterar endast den tid som läggs under arbetstid, resterande tid är ideell och rapporteras inte alls. Detta medför att våra beräkningarna av kostnadseffektiviteten inte representerar faktiskt antal nedlagda timmar, vilket riskerar att ge en skev bild av verkligheten. Det är viktigt att all nedlagd tid räknas in för att kunna ge en reell uppskattning om tidsåtgång dels för att kunna planera den egna verksamheten, dels för att kunna förmedla detta till CVE och andra intressenter samt andra avhopparverksamheter.

Vi rekommenderar att Flamman rapporterar och dokumenterar all faktisk tid som läggs ned på klient- och anhörigstödet. Förslagsvis ses tidrapporteringssystemet över och möjliggör rapportering av även ideella timmar. Detta för att kunna planera den egna verksamheten och signalera hur omfattande stödet faktiskt är.

SLUTSATSER OCH REKOMMENDATIONER

Det finns behov av ökad systematisering, i syfte att uppföljningen ska möjliggöra verksamhetsutveckling

Vi bedömer att det finns utrymme för att arbeta mer systematiskt med uppföljning, i syfte att kunna använda den som en del av verksamhetsutvecklingen. Med systematiskt menar vi att det bör finnas system som gör det enkelt dels för personalen att fylla i sina timmar, individernas stegförflyttning etc., dels för verksamheten att summera och analysera underlaget. Det kan bidra till att den administrativa bördan för personalen, framför allt mentorerna, inte blir allt för tidskrävande. En mer systematiserad uppföljning möjliggör också sammanställning och analys av underlaget som kan ligga till grund för verksamhetsutvecklingen.

Vi vet att Flamman i dagsläget använder uppföljningen för att planera sin verksamhet, t ex hur mycket tid mentorerna planeras lägga på respektive individ framåt. Vi vet också att Flammans personal har mycket god insikt i vilka insatser som är verksamma för vilka individer. Men vi ser att en mer systematiserad analys och sammanställning av den uppföljning som görs bidrar till datadrivna underlag, såsom ett spann på hur omfattande insatser som behövs för exempelvis målgrupp x för att ta stegförflyttning y. Detta bidrar till ett lärande som inte bara är användbart för Flamman själva utan även för intressenter och andra avhopparverksamheter. Vi förstår att det är en resursfråga som kan genomföras i mån av tid men vill understryka att ett enklare system, som möjliggör en mer effektiv analys och sammanställning, på sikt sparar in tid för verksamheten.

➔ Vi rekommenderar att Flamman hittar ett uppföljningssystem som förenklar såväl inrapportering som sammanställning och analys. Förslagsvis ser Flamman över de system som används idag och undersöker om det finns andra möjliga system som förenklar inrapportering och framför allt sammanställning och analys. Det kan till exempel vara digitalisering/systematisering av KASAM-intervjuer eller annan typ av uppföljning som genomförs med individerna, där all insamlad data samlas på ett och samma ställe samt går att knyta till individen. Detta kan på sikt bidra till effektivisering av verksamheten och utgöra ett viktigt underlag för att på aggregerad nivå kunna visa på de resultat som skapas i verksamheten. Detta blir viktigt att förmedla dels till bidragsgivare, såsom CVE men även andra intressenter.

➔ Vi rekommenderar att Flamman arbetar vidare med den förändringsteori som tagits fram för verksamheten inom ramen för detta uppdrag. Vi föreslår att Flamman använder den förändringsteorin, som tagits fram under denna utvärdering. Förändringsteorin kan förslagsvis användas som ett levande dokument som verksamheten kan utveckla, följa upp och utvärdera sina aktiviteter och resultat mot, i syfte att säkerställa att verksamheten bedriver ett ändamålsenligt arbete. Förändringsteorin kan även med fördel kommuniceras till intressenter för att de ska få en ökad förståelse för verksamheten.

BILAGA 1: ANALYSRAM OCH FÖRÄNDRINGSTEORI

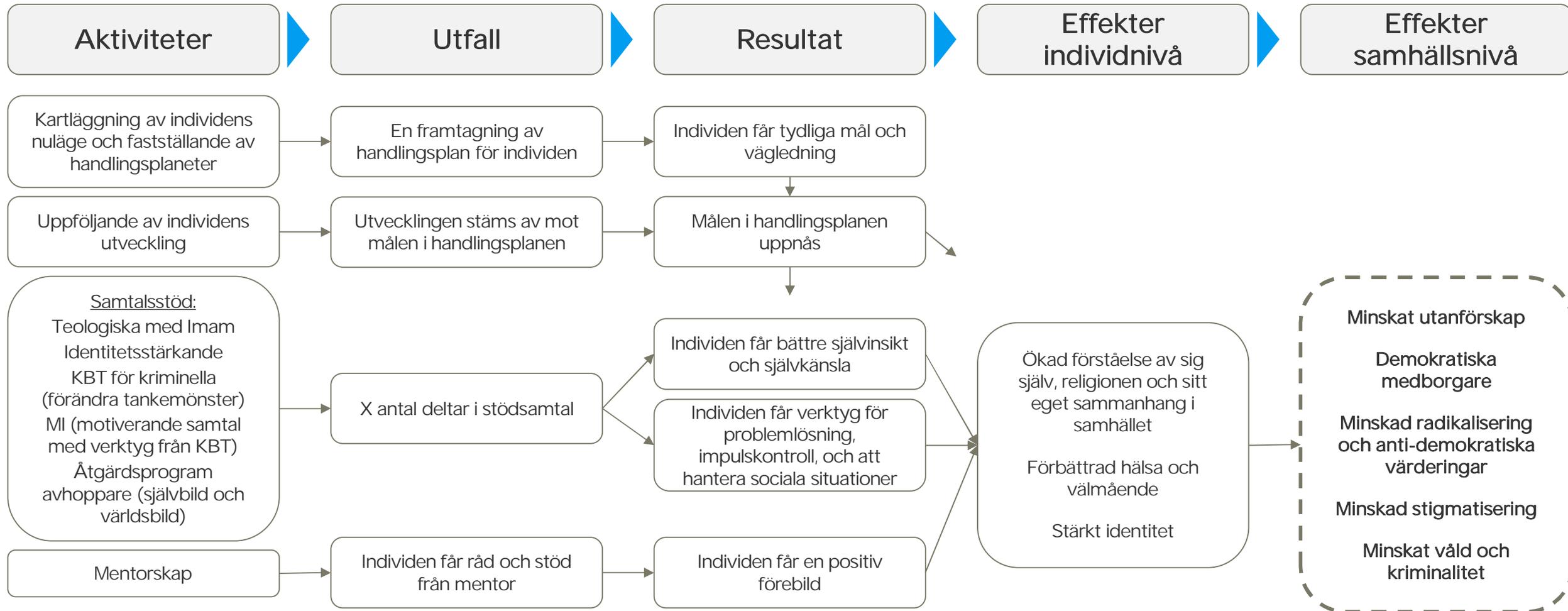

ANALYSRAM FÖR UTVÄRDERING AV FLAMMAN

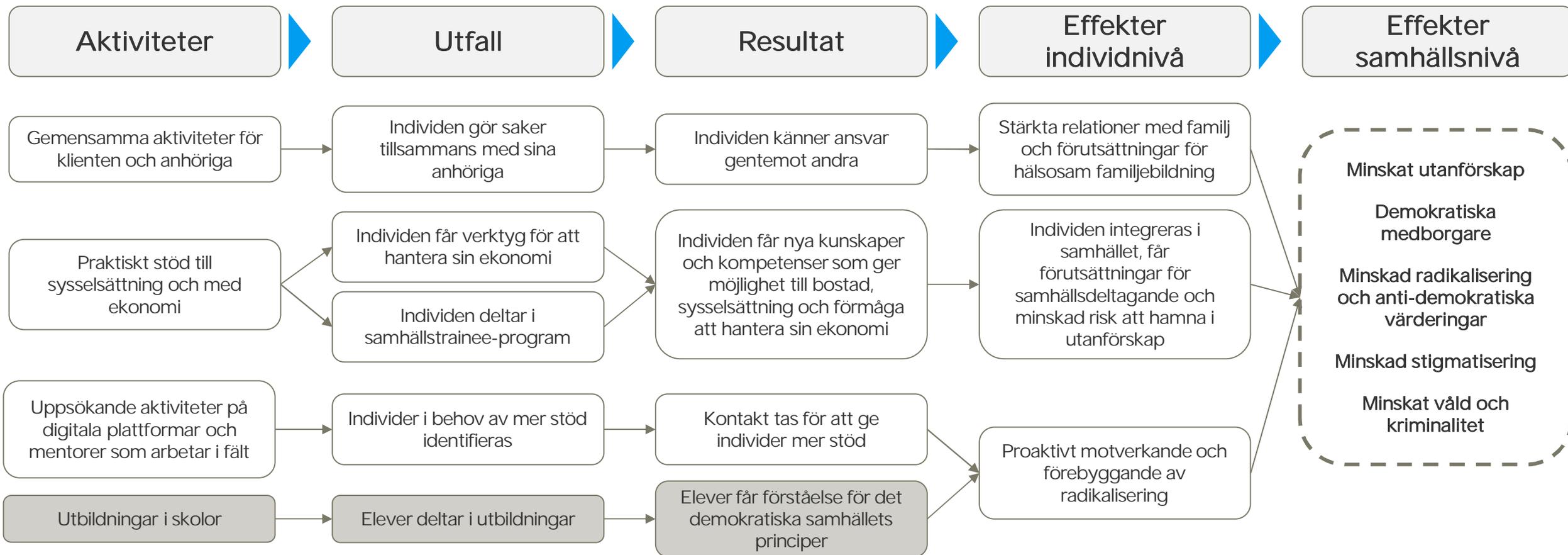
Ramboll har utvärderat Flammans utifrån följande analysram.

Övergripande frågeställningar	Datainsamling	Kommentar
Måluppfyllelse		
Har syftet om att ge stöd till personer som vill lämna extremistmiljöer uppnåtts? Har processen skyndats på?	<ul style="list-style-type: none"> • Verksamhetens egen uppföljning • Intervjuer med målgruppen/anhöriga* • Bedömning utifrån forskning 	En gemensam bedömning om vad som ska anses vara tillfredställande resultat bör tas fram. Förslagsvis görs det i samråd med verksamheten, CVE och utifrån forskning.
Vad är de drivande mekanismerna i arbetssättet? dvs vad kan förklara resultat? Hur har Flamman påverkat faktorer runt individen som påverkar möjligheten att lämna?	<ul style="list-style-type: none"> • Verksamhetens egen uppföljning • Intervjuer med målgruppen/anhöriga 	Fokus för att besvara denna frågeställning är dels om verksamheten bedrivs på det sätt som det är tänkt och dels vad som kan förklara resultaten.
Vilken del av målgruppen är insatserna verksamma för?	<ul style="list-style-type: none"> • Verksamhetens egen uppföljning • Intervjuer med målgruppen/anhöriga 	Intressant att belysa i utvärderingen är vilka individer som hjälps av Flamman Safe Space:s verksamhet (ex kvinnor/män/yngre/äldre).
I vilken utsträckning har det lett till att personer lämnat dessa miljöer permanent? Leder stödet till hållbara effekter?	<ul style="list-style-type: none"> • Statistik • Verksamhetens egen uppföljning • Intervjuer med målgrupp/anhöriga • Bedömning av sannolikhet utifrån forskning 	För att kunna svara på om verksamhet har en god effekt bör det följas upp huruvida de individer som lämnat inte återvänder inom kort ex. 6 mån, 1-2 år.
Effektivitet		
Har Flamman använt tilldelade medel på det sätt som var avsett? Om inte varför?	<ul style="list-style-type: none"> • Verksamhetens egen uppföljning • Ekonomisk redovisning • Intervjuer med målgrupp/anhöriga 	För att förstå verksamheten och dess effektivitet är det viktigt att dels klargöra om man arbetar som det är tänkt och dels om inte vad det beror på.
Går det att effektivisera verksamheten så att man får samma resultat för mindre pengar?	<ul style="list-style-type: none"> • Verksamhetens egen uppföljning • Intervjuer med målgrupp/anhöriga 	Frågeställningen besvaras utifrån en sammantagen bedömning av vad som driver resultaten i verksamheten.
Är resultat av verksamheten tillfredställande i förhållande till kostnaderna?	<ul style="list-style-type: none"> • Bedömning utifrån forskning • Dokumentstudier 	Vi gör en realistisk bedömning utifrån framtagna modell**. Beräkningarna bygger på tillgänglig data.

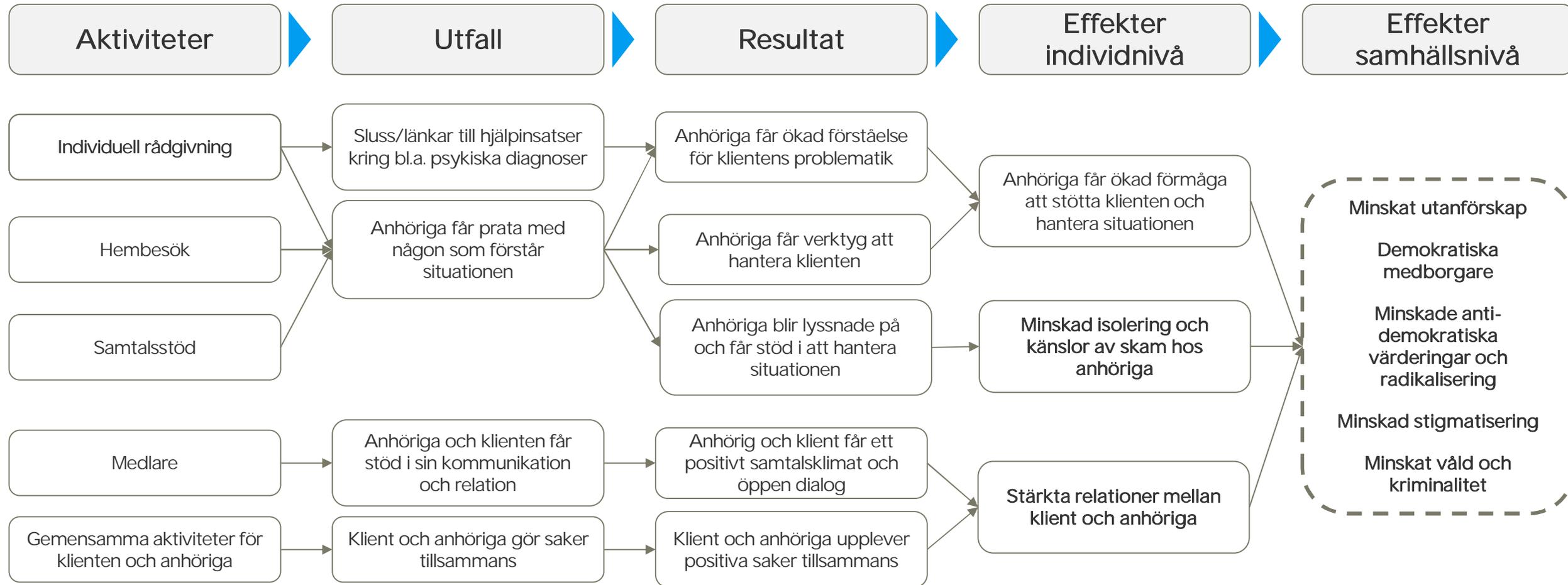
MÅLGRUPP: KLIENTER (1/2)

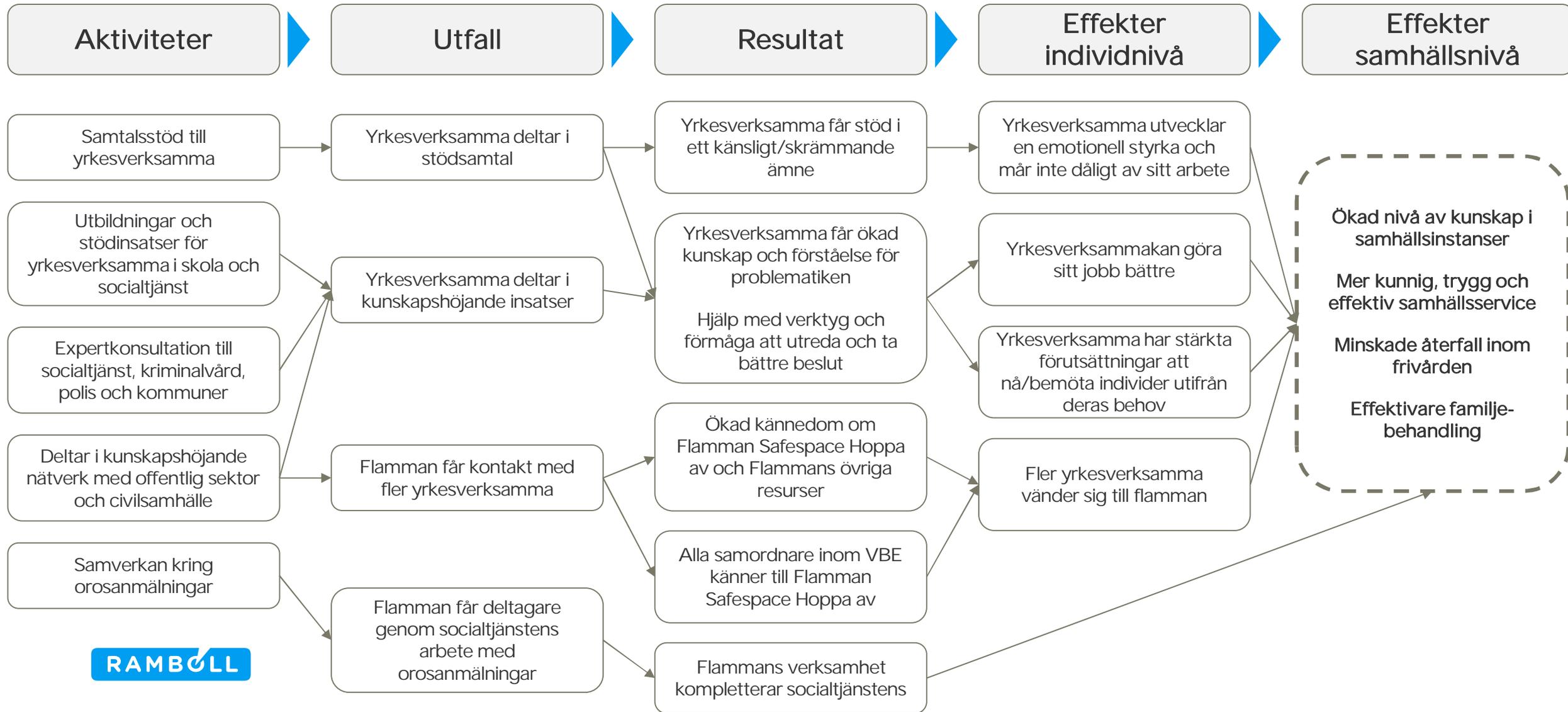
MÅLGRUPP: KLIENTER (2/2)

MÅLGRUPP: ANHÖRIGA

MÅLGRUPP: YRKESVERKSAMMA

BILAGA 2: RESULTAT FRÅN INTERVJUER MED KLIENTER OCH ANHÖRIGA SAMT SAMVERKANSPARTER

FRAMGÅNGSFAKTORER UTIFRÅN INTERVJUER MED KLIENTER OCH ANHÖRIGA

Förhållningssättet skapar tillit:

- Personalen har ett förhållningssätt till klienten som bygger på diskretion, respekt och att inte döma.
- Personalen fokuserar på relationsbyggande i början och pushar inte klienten för mycket.
- Mentorn är en vuxen förebild för den som har få eller inga vuxna förebilder, även kön kan vara viktigt.
- Den religiösa identifikationen mellan klient och mentor är viktig, exempelvis att mentorn är muslim men också en del av det svenska samhället.

Stödet är behovsanpassat och bidrar till personlig utveckling:

- Att Flamman lägger upp en plan med mindre delmål gör det enklare för klienten att förändras och det känns inte så oöverkomligt.
- Det är möjligt att anpassa stödet efter vad klienten själv behöver.
- Att prata mycket med mentor om enkla saker först och sen svårare allt eftersom hjälper klienten att lära sig uttrycka känslor och behov.
- Klienten kan få praktiskt stöd kopplat till arbetslivet när hen är redo för det.
- Personalen har stor kunskap, kan ge klienten nya perspektiv och bidra till reflektion.

Upplägget skapar trygghet för klienter och anhöriga:

- Stödet bygger på kontinuitet vilket skapar trygghet för klienten i att det är en långsiktig kontakt.
- Att mentorn är med på alla aktiviteter klienten deltar i skapar trygghet.
- Anhörigstödet innebär att anhörig får kontinuerlig uppdatering om hur det går för klienten vilket minskar oron och påverkar interaktionen. Anhörig kan även få konkreta tips på hur hen ska prata med klienten (inte så mycket tjat)
- Flamman hjälper klienten att styra upp praktiska saker kopplat till ex privatekonomi vilket avlastar anhöriga.

Stödet är lättillgängligt:

- Flammans workshoppar och öppna diskussioner om samhället och demokrati ger förståelse för hur man kan påverka. Upplägget är lätt att ta till sig eftersom det inte är så mycket att läsa.
- Det är möjligt att få kontakt på obekväma tider.
- Det ekonomiska kan vara ett hinder för att komma ut i samhället. I Flammans verksamhet kan klienter delta i aktiviteter med mentor utan att det innebär någon kostnad för klienten.

Flamman är bra på att fånga upp individer

- Flamman är bra på att nå ut via sociala medier och via personliga kontakter och rekommendationer samt via hemsidan.
- Att få hjälp direkt minskar risken för att falla tillbaka.

FLAMMAN SKAPAR ÄVEN VÄRDE FÖR ANDRA AKTÖRER

Flamman samverkar med flera offentliga aktörer i Skåne
Flamman Safespace Hoppa av driver sin verksamhet i nära samverkan med framför allt socialtjänsten och polisen i Malmö men man arbetar också med kommuner i hela Skåne-regionen. Ramboll har inom ramen för denna utvärdering intervjuat följande samverkanspartner: Anna Kosztovics (Malmö stad, socialtjänstens avhoppningsprogram), Fredrik Hermansen (Malmö stad, socialtjänstens avhoppningsprogram), Victor Eriksson (Polisen, Malmö, sitter i Flammans styrgrupp).

Flamman uppfattas som prestigelös och utvecklingsbenägna
Representanter från polis och socialtjänsten uppfattar att Flammans personal är öppna för förslag och tar till sig av synpunkter. De beskriver organisationen som flexibel och utvecklingsbenägen.

Flammans arbete är avgörande för samverkansparterna
Representanter från polisen och socialtjänsten i Malmö upplever att Flammans arbete mot våldsbejakande extremism och kompetens inom området är avgörande för att deras egna organisationer ska kunna hantera problematiken. De lyfter framför allt följande:

- Flamman har expertis inom flera typer av extremism som alltid är uppdaterad och djupgående i och med deras närvaro i lokalsamhället och bevakning av internationella händelser och trender. Samverkansparterna lyfter framförallt kunskapen om islamism som extra värdefull och uppger att Flamman exempelvis kan bedöma skillnaden mellan religion och extremism samt skilja på olika grenar i extremistiska rörelser.
- Flammans närvaro i lokalsamhället och uppsökande arbete gör att de kan få kännedom om individer tidigare än de offentliga aktörerna och de delar direkt med sig av informationen.
- Flamman kan hjälpa socialtjänsten att avgöra allvarlighetsgrad i ärenden som berör radikaliserings- och våldsbejakande extremism, samt ge råd och stöd till personal
- Flamman kan vara med i socialtjänstens kontakt med föräldrar. Och det är lättare att få vissa föräldrar att ta emot hjälp från Flamman än från socialtjänstens egna behandlare.
- Flamman är flexibla och kan anpassa sitt stöd efter individens intressen och behov.
- Flamman samverkar med många olika offentliga aktörer vilket gör att kontakten mellan olika myndigheter och förvaltningar ökar.

BILAGA 3: METOD OCH UNDERLAG FÖR BERÄKNING AV KOSTNADS- EFFEKTIVITET

METOD FÖR ATT UPPSKATTA KOSTNADSEFFEKTIVTET

Vår metod för att uppskatta Flammans kostnadseffektivitet bygger på samma typ av samhällsekonomiska beräkningar som i utvärderingen av Exit. För en närmare beskrivning se denna utvärdering. Vi har dock anpassat underlaget eftersom Flamman har en målgrupp som till viss del skiljer sig från Exits. På kommande sidor beskrivs det underlag vi utgått från i beräkningarna.

Flamman har flera delmålgrupper

Flammans målgrupp kan delas i fyra delmålgrupper och problematiken och åldern ökar för varje steg. Den yngsta målgruppen är individer i riskzon för radikaliserings som påvisar tidiga antidemokratiska beteenden. Därefter följer individer som redan radikaliserats och som uttrycker radikala idéer, ideologier, eller radikala religiösa övertygelser men som inte nödvändigtvis är våldsbejakande. Den tredje målgruppen är den som mest liknar Exits och innefattar individer som anslutit sig till, eller sympatiserar med extrema våldsbejakande miljöer eller grupper. Slutligen stöttar Flamman också återvändare som refereras av socialtjänst, polis, kriminalvård eller andra instanser eller som efter dessa prövats rättsligt söker sig till vår verksamhet för stöd.

Tre scenarier per målgrupp som utgår från intervjuer och statistik. Vi har i kostnadsberäkningarna utgått från tre olika scenarier per delmålgrupp för att uppskatta samhällskostnader som kan tänkas uppstå under 1 år om individen inte fått stöd av Flamman. Scenarierna bygger på statistik* samt intervjuer med personal från Flamman och företrädare för socialtjänst och polis i Malmö och utgår ifrån vad dessa anser vara rimliga händelseförlopp och kostnader.

Mer socialtjänst- och terrorismrelaterade kostnader än Exit. Vissa av scenarierna bygger på kostnadsberäkningarna för Exit. För en djupare förklaring, se den utvärderingen. De största skillnaderna mellan Flamman och Exit är att vi har inkluderat socialtjänstrelaterade kostnader och räknat på terrorattentat i denna utvärdering. Detta beror på att Flammans målgrupp skiljer sig från Exit avseende ålder och var individen befinner sig i (av)radikaliseringsprocessen.

Få produktionsförluster

Endast scenarier för de äldre målgrupperna inkluderar indirekta kostnader i form av produktionsförluster och då endast för offren och deras anhöriga. Detta eftersom Flammans klienter ofta är minderåriga eller lever i utanförskap på olika sätt och därmed antas sakna arbete.

MÅLGRUPP 1: RISKZON FÖR RADIKALISERING

SÅ BESKRIVS MÅLGRUPPEN AV FLAMMANS PERSONAL

Barn i riskzon utgör cirka hälften av alla deltagare. Individier som påvisar tidiga antidemokratiska beteenden och ligger i riskzon för radikaliserings utgör uppskattningsvis 50 procent av verksamhetens deltagare och det rör sig framför allt om yngre barn, ofta 12 år eller yngre. Deras beteende och sätt att uttrycka sig bygger i mindre utsträckning på religiös kunskap jämfört med äldre ungdomar. Man kan dock märka att de är på väg bort från, och uttrycker en misstro mot samhället. Barnen saknar ofta en känsla sammanhang och upplever att de inte har makt att påverka sin vardag.

Lättare att upptäcka bland barn med NPF
Flammans personal uppfattar att det är ofta förekommande att barnen har någon typ av neuropsykiatrisk diagnos, antingen bekräftat i utredning eller att det finns en misstanke om det. Diagnosen i sig är självklart inte orsaken till att barnet är i riskzon för radikaliserings men den kan leda till att skolpersonal och yrkesmärksamma har lättare att upptäcka tecken på radikaliserings eftersom dessa barn ofta uttrycker sig mindre filtrerat.

Faktorer i barnets hem- och närmiljö påverkar
I övrigt kan det vara vanligt med olika destruktiva faktorer i barnets hemmiljö eller närhet så som hedersproblematik, kriminalitet och missbruk. Var barnen bor och vilka de umgås med har betydelse.

Vad skulle hända om de inte fick stöd?
Om individen och dess familj inte fick stöd är det rimligt att det skulle leda till en orosanmälan och mer utredning från socialtjänstens sida. En orosanmälan kan exempelvis leda till negativa konsekvenser då föräldrar ibland straffar barnet för att socialtjänsten blivit involverad. Det är också troligt att omhändertagande enligt LVU blir aktuellt och stöd från BUP kan behövas. Barnet riskerar också att radikaliserats ytterligare. Det kan finnas misstanke om att barnet besöker extremistiska miljöer.

Det finns också en risk att barnet dras in i kriminalitet då många bor i områden med kriminalitet. Det kan röra sig om att barnet blir springpojke åt kriminella gäng eller säljer droger. Detta bidrar till ökat missbruk i samhället men det finns också en risk att individen själv börjar missbruka. Det kan också finnas en oro för att andra barn ska fara illa eller skadas.

MÅLGRUPP 1: RISKZON FÖR RADIKALISERING

SCENARIER FÖR KOSTNADSBERÄKNINGAR

Scenarierna bygger på samtal med Flammans personal och yrkesverksamma i Malmös socialtjänst. De största kostnadsbärande aktiviteterna är socialtjänstrelaterade och kostnadsuppgifterna bygger framför allt på kvalificerade uppskattningar som Malmös socialtjänst gjort i samtal med Ramboll samt på en samhällsekonomisk analys av våld i nära relationer.* Alla socialtjänstrelaterade scenarier innefattar utredningskostnader som uppskattats av Malmös socialtjänst.

Låg kostnad: Orosanmälan utan påföljd

Vi antar i scenariot att föräldrarna bidrar direkt till radikaliserings och att man försöker få till ett omhändertagande enligt LVU men inte lyckas. Socialtjänsten i Malmö uppfattar att det är mycket svårt att få till ett omhändertagande enligt LVU endast på grund av radikaliserings om det inte finns andra brister i omsorgen.

Ganska hög kostnad: Familjehemsplacering enligt SoL

Vi antar här att föräldrarna själva vill ta emot stöd från socialtjänsten i form av familjehemsplacering under 1 månad vilket blir den största kostnadsbärande aktiviteten. Socialtjänsten i Malmö uppfattar att detta skulle vara en möjlig utväg och att vid SoL är målet att barnet ska kunna flytta hem på sikt. Vi har därför valt 1 månads placering för att inte riskera att överdriva kostnaderna.

Mycket hög kostnad: Familjehemsplacering enligt LVU

I detta scenario antar vi att en orosanmälan och utredning enligt LVU lyckas och barnet tvångsomhändertaras för att placeras i familjehem under 1 år. Enligt Malmös socialtjänst kan detta förekomma om det också finns andra allvarliga problem i familjen men är annars inte så troligt. Om barnet blir placerat enligt LVU är det troliga dock att det blir kvar i placering och vi har därför räknat på kostnaderna under ett helt år.

Flamman uppskattar att stödet leder till en
positiv förändring
i idéer tankar och beteenden i
90-95 % av fallen

MÅLGRUPP 2: REDAN RADIKALISERADE

SÅ BESKRIVS MÅLGRUPPEN AV FLAMMANS PERSONAL

Radikaliserade ungdomar motsvarar cirka 30 %

Unga som redan radikaliserats ger uttryck för radikala idéer, ideologier, radikala religiösa övertygelser och liknande men är inte nödvändigtvis våldsbejakande. Ofta rör det sig om lite äldre barn och ungdomar från 13 år och uppåt. Flammans uppskattar det cirka 30 procent av deras klienter tillhör denna delmålgrupp.

Målgruppen har tydligare ideologiska och radikala argument för samhällsomvandling

De som redan radikaliserats ger öppet uttryck för alternativa och radikala idéer för hur samhället ska se ut och att den nuvarande samhällsordningen måste ersättas. Här är de på ett sätt på väg tillbaka till samhället men vill förändra det. De har ofta tagit till sig av konspirationsteorier och har en världsfrånvärd självbild. De kan i större utsträckning än de yngre barnen uttrycka exempelvis religiösa ideologiska ståndpunkter och argumentera för sina åsikter.

Samhällshat, antisemitism och kriminalitet är vanligt

Det kan också handla om individer som uttrycker ett mer allmänt samhällshat, att de gärna ser ett terroristattentat eller firar efter ett attentat. Antisemitism och vi mot dem-mentalitet är också vanligt. Det individer som aktualiseras via Flammans egna kanaler är ofta både kriminella och radikaliserade.

Vad skulle hända om de inte fick stöd?

Denna målgrupp är ännu närmare våldsbejakande extremism då de redan befinner sig i de miljöerna och riskerar att dras in i det våldsbejakande. I Flammans verksamhet förekommer även ungdomar som uttrycker en vilja att själva utföra självmordsattentat eller som har rest för att strida med IS. I exempelvis Frankrike har det funnits fall av barn i 15-årsåldern som sprängt sig. Ett terroristattentat eller risk för terroristattentat medför enorma kostnader för exempelvis polisinsatser med piketstyrka, bombbil eller övervakningscontainer. Annan typ av brottslighet kopplat till exempelvis droger kan också öka. För individen själv blir konsekvenserna ofta psykisk ohälsa och ett livslångt utanförskap. Det blir ofta placering i HVB eller familjehem ganska omgående. Det kan även röra sig om slutna ungdomsvård vid brottslighet.

MÅLGRUPP 2: REDAN RADIKALISERADE

SCENARIER FÖR KOSTNADSBERÄKNINGAR

Scenarierna bygger på samtal med Flammans personal och yrkesverksamma i Malmös socialtjänst. De största kostnadsbärande aktiviteterna är socialtjänstrelaterade eller sjukvårdsrelaterade och kostnadsuppgifterna bygger framför allt på kvalificerade uppskattningar som Malmös socialtjänst gjort i samtal med Ramboll, vår tidigare utvärdering av Exit samt en samhällsekonomisk analys av våld i nära relationer.* Alla socialtjänstrelaterade scenarier innefattar utredningskostnader som uppskattats av Malmös socialtjänst.

Låg kostnad: Öppenvårdsinsatser enligt SoL
Vi antar här att föräldrarna själva vill ta emot stöd från socialtjänsten och får öppenvårdsinsatser under 1 år men att barnet ej blir placerat. Detta uppfattades som ett rimligt scenario av Malmös socialtjänst och kostnaderna för öppenvårdsinsatser är uppskattningar utifrån deras verksamhet.

Ganska hög kostnad: HVB-placering enligt LVU
I detta scenario antar vi att en orosanmälan och utredning enligt LVU lyckas och barnet tvångsomhändertaras för att placeras i HVB** under 1 år. Precis som i LVU-fallet för målgrupp 1 uppfattar socialtjänsten i Malmö att detta är ett mindre troligt scenario så länge det inte finns andra större brister i omsorgen utöver att föräldrarna bidrar till radikalisering.

Mycket hög kostnad: Grov misshandel och SiS-placering
I detta scenario begår den unge en grov misshandel och får därmed en SiS-placering*** under 6 månader som följs av en HVB-placering under ytterligare 6 månader. Placeringen och vård av offret (som också antas vara minderårig) utgör de största kostnaderna. Att denna målgrupp riskerar att begå brott bygger framför allt på Flammans egen bedömning och de framhåller att även att det kan finns risk för terrorattentat. För att inte riskera att överskatta kostnaderna har vi dock valt grov misshandel. Händelseförloppet för den unge förövaren bygger på samtal med Malmös socialtjänst. Händelseförloppet för offret bygger på våra uppskattningar i utvärderingen av Exit som i sin tur utgår från samtal med en läkare på Rättsmedicinalverket (se den tidigare utvärderingen för mer information).

Flamman uppskattar att stödet leder till en
positiv förändring
i idéer tankar och beteenden i
70-90 % av fallen

MÅLGRUPP 3: VBE-ANSLUTNA ELLER –SYMPATISÖRER

SÅ BESKRIVS MÅLGRUPPEN AV FLAMMANS PERSONAL

Cirka 20 % har redan anslutit sig till, eller sympatiserar med, en våldsbejakande rörelse

Unga som redan hamnat i, eller anslutit sig till, extrema våldsbejakande miljöer/grupper (eller sympatiserar med sådana) utgör uppskattningsvis 20 procent av Flammans målgrupp. Majoriteten har koppling till islamistisk extremism men det förekommer också individer inom högerextrema samt vänsterautonoma miljöer.

Individen ser våld som ett legitimt medel

För den här målgruppen har radikalisering redan uppfyllts och de kan ha gått med i en extremistisk rörelse (ofta olika jihadistiska grupper). De tycker att våld är okej och ser det som ett legitimt medel för samhällsförändring.

Individer med koppling till högerextremism har oftast gått med i NMR eller är svans till NMR.

Vad skulle hända om de inte fick stöd?

Målgruppen är ännu närmare våldet och det finns en större risk för våldsdåd så som skolskjutning och knivhuggning. Och allvarliga saker kan hända ganska omgående. Det kan också handla om vandalism under en demonstration, huvudskada till följd av misshandel eller liknande. Det finns även en risk att individen lämnar landet för att ansluta sig till en terrorrörelse eller genomför en terrorattack här i Sverige.

MÅLGRUPP 3: VBE-ANSLUTNA ELLER -SYMPATISÖRER

SCENARIER FÖR KOSTNADSBERÄKNINGAR

Scenarierna bygger på samtal med Flammans personal, vår tidigare utvärdering av Exit samt en tidningsartikel. En skillnad mot Exit är att vi endast har inkluderat 1 våldsbrott per scenario. Detta bygger på statistik över brottsmisstänkta inom den islamistiska miljön som visar att personer mellan 21 och 25 i snitt misstänks för ca 7 våldsbrott under perioden 2011-2016 vilket skulle motsvara lite mer än 1 brott per år och våldsbrott var den vanligaste brottstypen.*

Låg kostnad: Misshandel utan hjärnskada

Vi antar i scenariot att klienten misshandlar en person. Kostnaderna som uppstår består till största delen av fängelsevistelse samt till viss del av vård för offret. Produktionsförluster tas med då offret antas arbeta i ett lågavlönat yrke.

Ganska hög kostnad: Grov misshandel med hjärnskada

Scenariot utgår från att klienten misshandlar en person vilket leder till att offret får en hjärnskada och endast återfår 75% av sin arbetsförmåga, vilket leder till större kostnader för vård och rehabilitering. Brottet rubriceras som grov misshandel och ger fängelse som påföljd. Produktionsförluster tas med då offret antas arbeta i ett lågavlönat yrke.

Mycket hög kostnad: Terrorattack med kniv

Scenariot utgår från knivattacken i Vetlanda 2021** där förövaren åtalades för mordförsök på 7 personer varav 4 fick livshotande skador och vårdades på IVA. Vi inkluderar också produktionsförluster för dessa 7 offer baserat på medellön i Sverige. Vi antar att förövaren är svensk medborgare och att påföljden därför blir fängelse men inte utvisning. Den totala summan är troligtvis grovt underskattad.

Flamman uppskattar att stödet leder till en
positiv förändring
i idéer tankar och beteenden i
65-75 % av fallen

MÅLGRUPP 4: ÅTERVÄNDARE

SÅ BESKRIVS MÅLGRUPPEN AV FLAMMANS PERSONAL

Några enstaka individer är återvändare
Flamman har oftast några få individer som är återvändare som rest utomlands för att ansluta sig till någon from av extremistisk organisation (oftast jihadistisk).

Klienterna kommer oftast via offentliga aktörer
Klienterna refereras till Flammans verksamhet av socialtjänst, polis, kriminalvård eller andra instanser. Det kan också vara individer som prövats rättsligt och självmant söker sig till Flammans verksamhet för stöd.

Vad skulle hända om de inte fick stöd?
Återvändare är ofta mycket instabila personer och det finns en överhängande risk för självmordsförsök. Det finns också en risk för olika typer av terrordåd så som en knivattack eller en större attack.

MÅLGRUPP 4: ÅTERVÄNDARE

SCENARIER FÖR KOSTNADSBERÄKNINGAR

Scenarierna bygger på samtal med Flammans personal, vår tidigare utvärdering av Exit samt tidningsartiklar och olika rapporter.

Låg kostnad: Självmordsmordsförsök

Scenariot utgår från ett självmordsförsök vilket är relativt vanligt bland återvändare. Det är dock svårt att skilja på vilka kostnader som skulle uppstått oavsett om individen hade försökt begå självmord eller ej. Vi tar därför endast med direkta kostnader som uppstår i anslutning till själva självmordsförsöket och exkluderar rehabiliteringskostnader. Vi räknar inte heller med produktionsbortfall eftersom det inte är speciellt troligt att återvändare har ett arbete.

Ganska hög kostnad: Terrorattack med kniv

Scenariot utgår från knivattacken i Vetlanda 2021 där förövaren åtalades för mordförsök på 7 personer varav 4 fick livshotande skador och vårdades på IVA.* Vi inkluderar också produktionsförluster för dessa 7 offer baserat på medellön i Sverige. Vi antar att återvändarna främst är svenska medborgare och att påföljden därför blir fängelse men inte utvisning. Den totala summan är troligtvis grovt underskattad.

Mycket hög kostnad: Terrorattentat med fordon och brandfarliga/explosiva medel

Scenariot utgår från terrorattacken på Drottninggatan*** där 5 dog och ca 15 skadades varav flera fick ligga kvar på sjukhus och någon hamnade på IVA. Vi räknar på vård och rehabiliteringskostnader för dessa samt psykologstöd för 3 anhöriga per omkommen och produktionsförluster för såväl offer som anhöriga. Vi har också lagt på genomsnittliga kostnader för egendomsskador till följd av brand.**** Den totala summan är troligtvis grovt underskattad.

Ingen återvändare har ännu avslutat sitt deltagande i Flammans verksamhet men arbetet går framåt med de som är inskrivna. Flammen har därför inte kunnat uppskatta hur vanligt det är att stödet ger en positiv förändring. Vi har utgått från samma uppskattning som för målgrupp 3 i beräkningarna.

* Kostnadsuppgifter har hämtats från en publikation från NCO/Räddningsverket från 2004 och räknats om till dagens penningvärde mha KPI: <https://rib.msb.se/Filer/pdf%5C19802.pdf>

** Se <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/jonkoping/knivdadet-i-vetlanda-nu-atalas-22-aringen>

*** Se <https://www.expressen.se/nyheter/stockholm/lastbil-har-kort-in-i-folkmassa-i-stockholm/> ; <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/4pO5a/en-kvar-pa-sjukhus-efter-terroradett-i-stockholm> ; <https://www.domstol.se/nyheter/2019/01/terroristattentatet-pa-drottninggatan-ger-hogre-skadestand-till-en-anhorig/>

**** Kostnadsuppgifter har hämtats från en publikation från MSB från 2011 och räknats om till dagens penningvärde mha KPI: <https://www.msb.se/sv/publikationer/samhallets-kostnader-for-olyckor--statistik-och-analys/>

BILAGA 4: REFERENSER

REFERENSLISTA

- Abbas, T & A. Siddique (2012): Perceptions of the processes of radicalisation and de-radicalisation among British South Asian Muslims in a post-industrial city. *Social Identities*. Vol. 18, No. 1. pp. 119-134
- Aftonbladet 2017-04-21. En kvar på sjukhus efter terrordådet i Stockholm <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/4pO5a/en-kvar-pa-sjukhus-efter-terrordadet-i-stockholm> (Hämtad 2021-09-03)
- Amir Rostami, Hernan Mondani, Christoffer Carlsson, Joakim Sturup, Jerzy Sarnecki, Christofer Edling (2018): Våldsbejakande extremism och organiserad brottslighet i Sverige. Institutet för framtidsstudier.
- Barrelle, Kate (2015). Pro-integration: disengagement from and life after extremism. *Behavioral Science of Terrorism and Political Agression*, 7:2, 129-142. ISSN: 1943-4480.
- Bubolz F. Bryan and Simi Pete (2015). Leaving the world of hate. *Life-Course Transition and Self-Change*. *American Behavioral Scientists* 59:12, 1588-1608. DOI:10.1177/0002764215588814.
- Carlsson Christoffer (2016). Att lämna våldsbejakande extremism. En kunskapsöversikt. Institutet för framtidsstudier. Forskningsrapport, 1-154. ISBN: 978-91-982091-4-3.
- Carlsson Christoffer, Rastami Amir, Mondani Hernan, Sturup Joain, Sarnecki Jerzy och Edling Christoffer (2019). A life-course analysis of engagement in violent extremist groups. *Advance Access Publication*, 2019:60, 74-92. DOI:10.1093/bjc/azz048.
- Certa (2016). Modstandskraft mod radikaliserings og voldelig ekstremisme. Virum: Trygfonden
- Expressen 2017-04-07. Lastbil har kört in i folkmassa i Stockholm <https://www.expressen.se/nyheter/stockholm/lastbil-har-kort-in-i-folkmassa-i-stockholm/> (Hämtad 2021-09-03)
- Mattsson Christer och Johansson Thomas (2020). Talk is silver and silence is gold? Assessing the impact of public disengagement from extreme right on deradicalization. *University of Gothenburg* 2020:24, 79-112. ISSN: 2363-9849.
- Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (2011): Samhällets kostnader för olyckor. ISBN: 978-91-7383-184-0
- Nationellt centrum för erfarenhetsåterföring från olyckor/ Räddningsverket (2004). Suicid och samhällsekonomiska kostnader. NCO 2004:7.
- Ramboll (2020). Utvärdering av Exit.
- Socialstyrelsen (2018). Vägledning för att uppskatta kostnaden av insatser efter våld, 1-41. ISBN: 978-91-7555-453-2.
- Statens institutionsstyrelse (2020): Statens institutionsstyrelsens föreskrifter om vårdavgifter för ungdomar som vistas vid särskilda ungdomshem med stöd av 3 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) m.m.; ISSN 2001-4511
- Statens institutionsstyrelse 2021-06-05. Sluten ungdomsvård - LSU <https://www.stat-inst.se/var-verksamhet/sluten-ungdomsvard-lsu/>
- Svea hovrätt 2019-01-17. Terroristattentatet på Drottninggatan ger högre skadestånd till anhörig <https://www.domstol.se/nyheter/2019/01/terroristattentatet-pa-drottninggatan-ger-hogre-skadestand-till-en-anhorig/> (Hämtad 2021-09-03)
- SVT 2021-05-20. Knivdådet i Vetlanda: 22-åringen åtalas misstänkt för sju mordförsök <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/jonkoping/knivdadet-i-vetlanda-nu-atalas-22-aringen> (Hämtad 2021-09-03)
- Sveriges radio 2020-01-20. Ökande kostnader för placeringar på HVB-hem i länet <https://sverigesradio.se/artikel/7381986> (Hämtad 2021-09-03)